Амі Тан

Клуб веселощів і удачі

З англійської переклав Сергій СНІГУР

Батько попрохав мене зіграти четвертою в Клубі веселощів і удачі. Я маю замінити свою матінку, чиє місце за столом для гри в ма-джонґ звільнилося після того, як два місяці тому вона померла. Батько гадає, що її вбили власні думки.

— У неї в голові з'явилася нова думка, — сказав батько. — Але раніш ніж вона змогла її висловити, вона стала занадто великою і вибухнула. То, напевне, була дуже погана задумка.

Лікар сказав, що вона померла від церебрального аневризму. А її подруги по Клубу веселощів і удачі сказали, що вона померла, як кролик, — швидко і не полишивши за собою незакінчених справ. Цього разу саме моя матінка мала господарювати в Клубі веселощів і удачі.

Вона зателефонувала мені за тиждень до своєї смерті, життєрадісна, задерикувата.

— Тітонька Лін пригощала на засіданні Клубу супом з червоної квасолі. А я зварю з чорного кунжуту.

— Не вихваляйтеся, — сказала я.

— А я і не вихваляюсь.

Вона сказала, що це майже той самий суп, чабудво. А може, вона вимовила бутонґ, що означає зовсім інше. Це був один з тих висловів

китайською, що означає кращий бік неоднозначних намірів. Завжди плутаюсь у тому, чого одразу не зрозуміла.

Матінка заснувала у Сан-Франциско новий Клуб веселощів і удачі 1949 року, за два роки до мого народження. Саме тоді мої батьки виїхали з Китаю, звідки привезли лише валізу з міцної шкіри, повну вишуканих шовкових суконь. Вже на пароплаві матінка пояснила моєму батькові, що не мала часу, щоб прихопити ще щось. А він відчайдушно копирсався у слизькому шовку, шукаючи свою бавовняну піжаму та вовняні штани.

Коли вони дісталися Сан-Франциско, батько примусив її заховати той блискучий одяг. Вона ходила у єдиному коричневому картатому китайському вбранні, аж поки отримала у Товаристві сприяння біженцям дві дешеві, завеликі для американок сукні. Товариство складалося з кількох білявих місіонерок з Першої китайської баптистської церкви. І через ці подарунки мої батьки не змогли відмовитися від їхнього запрошення приєднатися до цієї церкви. Не зневажили вони також корисної поради, що її дали ті літні панії, удосконалювати свою англійську на заняттях з вивчення Біблії ввечері по середах, а потім, співаючи в хорі, вранці по суботах. Оце так мої батьки познайомились з Гсу, Джонґами та Сент-Клерами. Моя матінка змогла відчути, що їхні жінки також пережили там, у Китаї, жахливі трагічні події, і жили надіями, які ще не могли висловити своєю слабенькою англійською. Чи, може, матінка побачила, якими застиглими були обличчя тих жінок. І вона помітила, як пожвавішали їхні очі, коли вона розповіла їм про Клуб веселощів і удачі.

Думка про Клуб народилась у матінки ще за часів її першого заміжжя, у Ґуйліні, до приходу японців. Тому я пов'язувала Клуб з її життям у Ґуйліні. Вона завжди оповідала про ті часи, коли нудьгувала, коли не мала чим себе зайняти, коли була вимита остання тарілка, а пластиковий стіл вже був двічі витертий, коли батько сідав читати газети і, не зважаючи на попередження про шкідливість куріння, палив одну сигарету за другою. Саме тоді матінка витягувала коробку зі

старими лижними светрами, що їх нам прислали жодного разу не бачені родичі з Ванкувера. Спочатку вона надрізала светр знизу, потім витягувала кучеряву нитку пряжі і обмотувала нею шматок цупкого паперу. Приладнавшись широкими рухами в одному ритмі розпускати светр, вона починала свою оповідку. Роками вона розповідала мені ту ж саму історію, лише кінець ставав дедалі похмурішим, все більше затьмарюючи її життя і, врешті, моє.

— Містом Ґуйлінь я снила, ще жодного разу його не бачивши, — починала матінка китайською мовою. — Я уявляла собі стрімкі гори, що вишикувалися уздовж вигину русла річки, на берегах якої зеленіє чарівний мох. Верхівки гір були вкриті білими туманами. Якщо зможеш спуститися цією річкою, харчуючись лише мохом, матимеш сили достатньо, щоб видертись на вершину. А якщо послизнешся, то впадеш у м'який мох і лише сміятимешся. А коли дістанешся верхівки, то зможеш усе побачити і відчуєш таке щастя, якого вистачить на все життя, щоб жити без турбот.

У Китаї кожен мріяв побувати в Ґуйліні. А коли я приїхала туди, то зрозуміла, якою бідною була моя уява, якими недолугими мрії. Коли я побачила ті гори, я засміялася і одночасно здригнулася. Вершини були схожі на голови величезних риб, які намагаються вистрибнути з ночов з олією, де вони смажаться. За кожною з тих гір я бачила тінь від іншої такої рибини, а далі ще й ще. А потім хмари лише трішки посунулися, і ті ж самі гори раптом перетворились на величезних слонів, котрі повільно рухалися до мене! Можеш собі уявити? А в підніжжі кожної гори ховалися загадкові печери. В них росли висячі кам'яні сади, що формою і кольором були схожі на капусту, зимові дині, ріпу та цибулю. Це були такі неймовірні і гарні речі, що уявити їх просто неможливо.

Проте я приїхала до Ґуйліня не для того, щоб насолоджуватися цими краєвидами. Мій чоловік привіз мене з двома нашими дітьми до Ґуйліня, бо гадав, що тут ми будемо в безпеці. Він був офіцером і воював на боці Гоміндану, і, влаштувавши нас у маленькій кімнатці в двоповерховому будинку, поїхав на північний захід, до Чунціна.

Нам було відомо, що японці беруть гору, хоча в газетах писалось усе навпаки. Щодня, щогодини в місто прибували тисячі людей і юрмилися на хідниках в пошуках притулку. Вони йшли зі сходу, заходу, півночі, півдня. Серед них були бідні та заможні, мешканці Шанхая та Кантона, північани, і не лише китайці, але й іноземці і місіонери всіх релігій. Зрозуміло, тут були члени Гоміндану і військові офіцери, які вважали, що тут вони найголовніші.

Ми заполонили місто, як купа перемішаних покидьків. Якби не японці, то ці, такі різні люди вже б давно знайшли причину зчепитися одне з одним. Розумієш чому? Шанхайці з селянами з півночі, банкіри з перукарями, рикші з біженцями-бірманцями. Кожен мав кого зневажати. Байдуже, що всі тулилися на одному хіднику і однаково страждали від стрімкого проносу. Смерділи ми всі однаково, але кожен скаржився, що хтось інший смердить дужче. Я? О, я ненавиділа американських льотчиків, я аж червоніла, коли вони казали оте своє хебе-хебе 2. Але найгіршими були селяни з півночі — вони випорожнювали ніс собі в долоню, а потім штовхали людей навколо себе і так передавали свої гидкі хвороби.

Тож ти розумієш, як швидко Ґуйлінь втратив для мене всю свою привабливість. Я більше не дерлася на вершину, щоб сказати: "Які гарні гори!" Я думала лише про те, які з цих гір уже захопили японці. Тримаючи в руках по дитині, сиділа напоготові в кутку темної кімнати. Коли вмикалися сирени, щоб повідомити нас про повітряний наліт, я зривалася на ноги і разом з сусідами поспішала забігти якнайглибше в печери, і ховалися там як дикі тварини. Але людина не може дуже довго перебувати в темряві. Щось усередині тебе починає марніти і тебе охоплює шалене нестримне бажання побачити світло. Я чула, як ззовні падали бомби. Бабах! Бабах! А потім звуки дощу з каміння. А там, в печері, я вже більше не прагнула подивитися на чудернацькі висячі кам'яні сади. Я бачила лише мокрі надра стародавньої гори, яка може на мене завалитися. Спробуй-но уявити, як це воно, хотіти бути ані всередині, ані ззовні, хотіти зникнути і ніде не бути?

Тож коли звуки бомбардування віддалялися, ми, як сліпі кошенята, вибиралися з печер і пробиралися до міста. І мене завжди вражало, що на тлі палаючого неба гори знову стоять цілі-цілісінькі.

Клуб веселощів і удачі я вигадала однієї літньої ночі, коли було так жарко, що навіть нічні метелики падали на землю, такими важкими робилися від вологої спеки їхні крильця. Кругом було так багато людей, що для свіжого повітря просто не залишилося місця. Неймовірний сморід зі стічних труб досягав мого вікна на другому поверсі і начебто шукав саме мого носа. Весь день і ніч до мене долинав якийсь вереск. Не знаю, чи то селянин різав горлянку свині-втікачці, чи офіцер лупцював напівживого селянина за те, що той розлігся на хіднику і не пропустив його. Я не підходила до вікна, щоб це з'ясувати. Що б це мені дало? І саме тоді я подумала, що потребую чогось такого, що примусило б мене рухатися.

Моя ідея полягала в тому, щоб зібрати чотирьох жінок, по одній на кожну сторону мого столу, для гри в ма-джонґ. Я знала, кого саме хочу запросити. Всі вони були такі ж молоді, з живими обличчями. Одна, так само як і я, була дружиною офіцера. Інша була дуже добре вихована дівчина із заможної шанхайської сім'ї. Вона втекла майже без копійки грошей. І ще була дівчина з Нанкіна, чорнішого, ніж у неї, волосся я в житті не бачила. Вона походила з сім'ї нижчого класу, але була симпатичною і славною, тож вдало вийшла заміж за старшого чоловіка, після смерті якого могла жити краще, ніж будь-коли.

Кожного тижня одна з нас мала запросити решту на вечірку, щоб зібрати грошей і підняти наш дух. Господиня мала подати дянсиін, особливу їжу, яка б приносила справжню удачу у всьому — запіканки, чия форма нагадує зливки срібла, довгу локшину, щоб життя було довгим, варений арахіс, щоб зачати сина, і, зрозуміло, багато апельсинів, які приносять удачу, щоб мати заможне, приємне життя.

Якою вишуканою їжею ми пригощали одна одну попри наші жалюгідні можливості! Ми не зважали на те, що запіканка переважно

містила в собі жилаві баклажани і що черв'яки помережили дірками шкірки апельсинів. Ми їли потроху, але не тому, що не мали що, а щоб запевняти, що "І шматочка не зможу ще проковтнути, бо ж так наїлася вдома". Ми розуміли, що мало хто міг дозволити собі таку розкіш. Ми були щасливчиками.

Добре попоївши, ми клали в миску гроші і ставили її на видне місце. Потім сідали до столу для гри в ма-джонґ. Цей стіл належав моїй сім'ї і був зроблений з пахучого червоного дерева, не з деревини червоних тропічних порід, а з гонг му, такого чудового, що його назву неможливо перекласти. Його стільниця була дуже товстою, тож коли на стіл висипали ма-джонґові таблички, було чутно лише, як клацає слонова кістка, коли вони торкаються одна одної.

Тільки-но починалася гра, розмови припинялися, дозволялося казати лише: "Панґ!" або "Чоу!"З, коли береш табличку. Ми повинні були уважно грати і думати лише про те, що, вигравши, збільшуємо своє щастя. Але, зігравши шістнадцять партій, ми знову влаштовували бенкет, цього разу для того, щоб відсвяткувати удачу. А вже потім ми розмовляли до ранку, розповідаючи історії про гарне життя в минулому, про те, як буде добре в майбутньому.

Що то були за розповіді! Історія за історією! Луснути можна було від сміху. Про півня, яких забіг до хати, скочив на складений посуд і заспівав там, і саме з цих тарілок його наступного дня і з їли. А ще про дівчину, яка писала любовні листи для двох подруг, що кохал одного й того ж чоловіка. І про дурепу-іноземку, яка зомліла на унітазі, коли поруч неї вибухнула петарда.

Дехто вважав, що ми чинимо негарно, влаштовуючи щотижня бенкети, тоді як стільки людей у місті через голоднечу їли пацюків, а пізніше покидьки, якими харчувалися найжалюгідніші з пацюків. Інші були впевнені, що в нас вселилися демони — розважатися в той час, коли навіть наші родичі втрачали свої сім'ї, домівки і статки, коли війна

розлучила чоловіків і дружин, братів і сестер, дочок і матерів. Ну-ну! Люди дивувалися, як це ми тільки могли веселитися.

Не те, щоб ми були безсердечними чи не знали болю. Ми всі боялися. Кожна з нас страждала по-своєму. Проте безглуздо мріяти повернути те, що вже було по-справжньому втрачено. Або продовжувати те, що терпіти вже не було змоги. Як довго можна мріяти про улюблене тепле пальто, що висіло в шафі в будинку, який згорів дотла разом з батьком і матір'ю? Скільки можна відновлювати в уяві розвішані на телеграфних дротах одірвані людські кінцівки і голодних собак, що бігають вулицями міста з обгризеними руками в зубах? Що було гірше, питали ми одна одну, сидіти з відповідним сумним виразом на обличчі і чекати на свою смерть? Чи, може, повеселитися від душі?

Тож ми постановили влаштовувати вечірки, так, начебто кожного тижня приходив Новий рік. Щотижня ми могли забути про пережиті неприємності. Було заборонено думати про щось прикре. Ми бенкетували, сміялися, грали, програвали і вигравали, розповідали найцікавіші історії. І кожного тижня ми могли сподіватися на удачу. І ця надія було нашою єдиною утіхою. Оце саме так ми почали називати наші зібрання вечірками веселощів і удачі.

Зазвичай матінка завертала розповідь на веселій ноті, вихваляючись своїм вмінням грати.

— Я виграла багато разів і була такою удачливою, що решта дражнили мене: кажучи, що я навчилася шахраювати, — казала вона. — Я виграла десятки тисяч юанів. Але я не стала багатою. Ні. Паперові гроші тоді нічого не коштували. Туалетний папір і той був ціннішим. Тим гучніше ми сміялися, від самої лише думки, що купюра в тисячу юанів не годилась навіть, щоб підтертися.

Розповідь матінки про Ґуйлінь я сприймала лише як китайську казку. Кожного разу в неї був інший кінець. Іноді вона казала, що за ті нічого

не варті купюри в тисячу юанів купила півпіали рису. Потім рис перетворився на горщик вівсяної каші. Ту вівсянку вона виміняла на дві свинячі ратиці. Ратиці стали шістьма яйцями, а яйця — шістьма курчатами. Історія все довшала і довшала.

Але якось увечері я попросила купити мені транзисторного приймача, і після того, як вона відмовила і я мовчки дулася на неї з годину, вона сказала:

— Чому ти так переживаєш через те, чого ти ніколи не мала?

А потім розповіла зовсім інший кінець цієї історії.

— Якось рано-вранці до мене прийшов армійський офіцер, — почала вона, — і сказав, що мені слід якомога швидше вирушити в Чунцін до чоловіка. І я зрозуміла: насправді це означало, що я мала втікати з Ґуйліня. Я знала, що було офіцерам і їхнім сім'ям, коли приходили японці. Але що я могла зробити? Поїзди з Ґуйліня не ходили. Ця моя подруга з Нанкіна дуже добре до мене ставилася. Вона заплатила якомусь чоловіку, щоби той вкрав тачку, якою возили вугілля. Вона пообіцяла попередити решту наших подруг.

Я склала всі свої речі і моїх малюків у цю тачку і рушила в Чунцін за чотири дні до приходу японців в Ґуйлінь. По дорозі від людей, що мене обганяли, я чула про вчинену там різанину. Це було жахливо. До останнього дня гоміндановці твердили, що Ґуйлінь це безпечне, захищене китайською армією місто. Того дня вулиці були вкриті газетами з повідомленнями про грандіозні військові перемоги Гоміндану, а на них, як свіжина від різника, рядами лежали люди — чоловіки, жінки, діти, ті, хто не втратив надію, але, натомість, втратив життя. Коли я чула ці новини, я йшла все швидше і швидше, весь час запитуючи себе: "Чи вони були дурні? Чи вони були хоробрі?"

Я штовхала тачку, прямуючи до Чунціна, допоки у тачки зламалося колесо. Я полишила мій чудовий стіл для гри в ма-джонґ з гонґму. На той час я вже не мала сил плакати. З хусток я зробила петлі, за допомогою яких прив'язала до себе дітей. У кожній руці я мала сумку — одну з речами, іншу з харчами. Я несла все це, аж поки на долонях в мене пороби лися глибокі мозолі. Врешті, коли руки почали кровоточити, стали слизькими і вже нічого не тримали, одну за одною я полишила ті сумки.

Йдучи вперед, я бачила, що інші люди зробили те саме, поступово відмовляючись від надії. Шлях був вкритий цінними речами, які чимдалі ставали все коштовнішими, рулони гарних тканин і в'язанки книжок. Портрети предків і столярний інструмент. Потім клітки з каченятами, ледь живими від спраги, ще далі, на дорозі, лежали срібні поховальні урни — втративши надію на майбутнє, люди вже не мали сил нести їх далі. Коли я дісталася до Чунціна, я втратила все, окрім трьох шикарних суконь, які я надягнула одну поверх іншої.

— Що, "все"? — мені аж дихання перехопило. Я була приголомшена, зрозумівши, що ця розповідь з початку до кінця була правдивою. — Що сталося з немовлятами?

Вона і на хвильку не загаялась з відповіддю. Лише сказала так, що стало зрозуміло: розповідати більше не було чого.

— Твій батько не перший мій чоловік. Ти не з тих немовлят.

Я приїжджаю до будинку Гсу, де на сьогодні заплановано зібрання Клубу веселощів і удачі, і першим бачу мого батька.

— Ось і вона! Запізнюється, як завжди! — оголошує він.

І це правда. Всі вже тут. Семеро друзів сім'ї, віком за шістдесят і сімдесят. Вони повертаються до мене і усміхаються: "Завжди запізнюється, так і лишилася дитиною в свої тридцять шість".

Мене пробирають дрижаки, я ледве стримую себе. Останній раз ми бачилися на похороні, де я не втрималася і розридалася, захлинаючись сльозами. Тепер вони повинні дивуватися, як така може зайняти місце моєї матінки. Колись моя подруга сказала, що ми з матінкою дуже подібні, що ми однаково легко рухаємо руками, сміємося по-дівчачому, і схожі, якщо подивитися в профіль. Коли я, соромлячись, переповіла це матінці, вона, здавалося, образилась і сказала:

— Та ти ж нічого про мене не знаєш! Як це ти можеш бути такою, як я?

І це правда. Як це я можу замінити свою матінку в Клубі веселощів і удачі?

— Вітаю вас, тітонько, дядечко, — повторюю я, звертаючись окремо до кожного з присутніх. Я завжди називала цих старих друзів сім'ї "тітонько, дядечко". А потім я йду до батька і стаю біля нього.

Він розглядає фотографії, що їх Джонґи зробили під час недавньої подорожі до Китаю.

— Подивися на це, — люб'язно каже він і показує фото, на якому група, в якій мандрували Джонґи, стоїть на широких кам'яних сходах. Нічого на цій світлині не підказує, що на ній зображено саме Китай, а не Сан-Франциско або якесь інше місто. Але здається, що батько взагалі не дивиться на зображення. Таке враження, начебто йому все однаково, нічого не привертає увагу. Він завжди такий ввічливо байдужий. Яке ж це китайське слово означає байдужість, через те, що не бачиш жодної різниці? Гадаю, це на нього вплинула смерть моєї матінки.

— Подивися ще це, — каже він і показує інше, таке ж невиразне фото.

У будинку Гсу важке повітря від жирних запахів. Забагато китайської їжі готували в такій крихітній кухоньці, дуже багато колись витончених ароматів спресувалися у тонкий шар невидимого жиру. Пам'ятаю, як матінка морщила носа в ресторанах і вдома у інших людей і голосно шепотіла:

— Я носом бачу і відчуваю, яке воно липке.

Вже багато років я не була у Гсу, але їхня вітальня залишилася саме такою, як я її пам'ятаю. Коли двадцять років тому тітонька Ан-мей і дядько Джордж переїхали з Чайнатауну до району Сансет, вони придбали нові меблі. Вони і зараз тут, під пожовклою плівкою виглядають ще досить новими. Та ж сама бірюзова тахта півколом, оббита твідом з вузликами. Товсті, зроблені з клену, старомодні столи. Тріснута лампа з несправжньої порцеляни. Щороку обновляється лише календар у вигляді сувою, це дарунок від Кантонського банку.

Я пам'ятаю все це тому, що коли ми були малими, тітонька Ан-мей дозволяла нам торкатися своїх нових меблів лише через прозору пластикову накривачку. Мої батьки брали мене з собою до Гсу на вечірки Клубу веселощів і удачі. Я була гостею, тож мусила приглядати за усіма молодшими дітьми, і завжди здавалося, що їх так багато, бо обов'язково була якась малеча, що ревіла, стукнувшись голівкою об ніжку стола.

— Ти відповідальна, — казала матінка, а це означало, що, якби щось розлили, підпалили, загубили, зламали або забруднили, попало б саме мені. Відповідала я незалежно від того, хто насправді нашкодив. Вона і тітонька Ан-мей вдягалися в кумедні китайські сукні з жорсткими стоячими комірцями та квітучими гілками, вишитими шовковими нитками на грудях. Я вважала, що для справжніх китайців цей одяг був

занадто вигадливим, а для американських вечірок — занадто чудернацьким. У ті часи, до того, як матінка розповіла мені про Ґуйлінь, я гадала, що Клуб веселощів і удачі — це якийсь ганебний китайський звичай, щось на кшталт таємних зібрань ку-клукс-клану або індіанських бойових танців під тамтам у телевізійних фільмах.

Але цього вечора немає жодної таємниці. Тітоньки — члени Клубу веселощів і удачі вдягнені в широкі штани, яскраві ситцеві блузи і в міцне взуття на низьких підборах. Ми всі повсідалися навколо обіднього столу під лампою, схожою на іспанський канделябр. Дядько Джордж вдягає свої біфокальні окуляри і починає збори читанням протоколу.

— Наш капітал складає 24825 доларів, або близько 6206 доларів на подружжя, чи 3103 на особу. Через втрати ми продали акції Субару по шість і три чверті. Ми придбали сто акцій Сміт інтернешнл за сім. Дякуємо Ліндо та Тіна Джонґів за частування. Особливо смачним був суп з червоної квасолі. Березневі збори довелося відмінити до нових повідомлень. Шкодуємо, що довелося попрощатися з нашим другом Сюян та висловлюємо наше співчуття сім'ї Канінґ Ву. З повагою до присутніх, президент і секретар, Джордж Гсу.

Ось так. Я очікую на те, що решта присутніх почнуть говорити про мою матінку, роки щирої дружби з нею, чому я, як її втілення, зараз тут, і маю стати четвертим гравцем і підтримувати справу, що її була затіяла моя матінка одного спекотного дня в місті Ґуйлінь.

Але присутні лише кивають головами на знак згоди із цим оголошенням. Разом з усіма так само киває і батько. І мені здається, що життя матінки відсунуте вбік, щоб звільнити шлях новій справі.

Тітонька Ан-мей важко підводиться із-за столу і повільно йде на кухню готувати їжу. Найкраща подруга матінки, тітонька Лін, перебирається на бірюзову канапу, складає руки на грудях і спостерігає за чоловіками, що залишилися сидіти за столом. Тітонька Їнґ, яка, як

мені здається, меншає кожної нашої зустрічі, дістає із сумки для в'язання заготовку для крихітного блакитного светра.

Дядьки — члени Клубу веселощів і удачі заводять розмову про акції, що вони їх хотіли б придбати. Молодший брат тітоньки Їнґ, дядько Джек, дуже наполягає на якійсь компанії, яка добуває золото в Канаді.

— Це чудовий захист від інфляції, — каже він авторитетно. Він краще всіх розмовляє англійською, майже без акценту. Я згадую, що матінка найгірше говорила англійською мовою, але вона завжди вважала, що краще за усіх говорить китайською. Вона розмовляла на мандаринському діалекті з незначним шанхайським акцентом.

— То ми не гратимемо сьогодні в ма-джонґ? — голосним шепотом питаюся я у тітоньки Їнґ, яка дещо недочуває.

— Потім, — каже вона, — після опівночі.

— Шановні, ви берете участь в цих зборах чи ні? — питає дядько Джордж.

Після одноголосної згоди на купівлю акцій канадійської золотодобувної компанії, я прямую на кухню до тітоньки Ан-мей, щоб дізнатися в неї, чому Клуб веселощів і удачі почав вкладати кошти в акції.

— За нашими правилами, переможниця отримувала всі гроші. Але вигравали завжди ті ж самі гравці і програвали ті ж самі, — каже вона. Вона саме ліпить вонтони 4 і вправно розкладає пахуче м'ясо на тонке тісто, а потім одним плавним рухом руки запаковує оболонку так, що вона нагадує крихітний капелюшок, як у санітарки.

— Без вміння удача не допоможе. Тож колись дуже давно ми дійшли згоди вкладати гроші в акції на фондовій біржі. Для цього не потрібно великого уміння. Навіть твоя мати з цим погодилася.

Тітонька Ан-мей рахує на таці перед нею. Вона вже зробила п'ять рядів по вісім вонтонів у кожному.

— Сорок вонтонів на вісім їдців, треба по десять кожному, ще п'ять рядів, — каже вона сама собі і продовжує начиняти м'ясом. — І добре, що ми так зробили. Тепер будь-хто може вигравати чи програвати. Ми могли сподіватись на удачу на фондовій біржі. І могли грати в ма-джонґ лише для задоволення, на декілька доларів, так, щоб та, що виграла, отримувала все. Ті, що програли, забирали додому залишки вечері! Тож кожна мала якесь задоволення. Розумно, га?

Я стежу за рухами тітоньки Ан-мей. Її пальці швидко і впевнено ліплять тісто. їй не потрібно думати про те, що вона робить. Матінка скаржилася саме на те, що тітонька Ан-мей ніколи не думає про те, що зараз робить.

— Вона не дурна, — сказала якось матінка, — але якась легкодуха. На тому тижні я підкинула їй добру ідею. Я сказала: "Ходімо до консульства і спитаємося про папери для твого брата". І вона мало не кинула все, чим займалася, бо хотіла зараз же йти. Але потім з кимсь поговорила. Не відомо, хто то був. І та людина сказала їй, що це може спричинити серйозні неприємності для її брата там, у Китаї. Та людина сказала їй, що ФБР запримітить її і все життя завдаватиме неприємності в США їй самій. Та людина сказала: "Підеш за позичкою на будинок, а тобі відмовлять, бо маєш брата-комуніста. А я кажу: "Ти ж вже маєш будинок!" Але це її не заспокоїло.

— Тітонька Ан-мей не знає, чого вона хоче, — казала матінка, — і сама не розуміє, чому це так.

Я дивлюсь на тітоньку Ан-мей і бачу низеньку схилену сімдесятирічну жінку з великими грудьми і худими негарними ногами. В неї м'які гладкі пучки літньої жінки. Я запитую себе, що ж такого робила тітонька Ан-мей, щоб надихнути матінку на довічну критику. Складалося враження, що матінка завжди була незадоволена всіма своїми подругами, мною, навіть моїм батьком. Завжди чогось бракувало. Завжди щось мало бути поліпшене. Щось вимагало урегулювання. Це або те містило забагато якогось елементу, але замало іншого.

Про елементи йшлося в її власному варіанті органічної хімії. Вона казала, що кожна людина складається з п'яти елементів.

Маєш забагато вогню, тож маєш поганий характер. Такий, як, наприклад, у мого батька, якого вона завжди ганила за звичку курити, а він на це завжди кричав їй у відповідь, щоб вона тримала свої думки при собі. Гадаю, зараз він відчуває провину, що не дозволяв їй щиро висловлюватися.

Замало дерева, і ти занадто швидко схиляєшся перед людьми, йдеш за їхніми думками, не можеш наполягати на своїх власних. Це про тітоньку Ан-мей.

Забагато води і розпливаєшся в різні боки, як я, бо провчилася півкурсу на біології, потім півкурсу на гуманітарному відділенні і, не закінчивши жодного, пішла працювати в невеличку рекламну агенцію, де й стала рекламістом.

Зазвичай я відкидала її критику, як і більшість її китайських забобонів, вірувань, що добре пасували до обставин. Коли мені вже було за двадцять, я вивчала Вступ до психології робила спроби пояснити їй, чому вона не повинна так багато критикувати, чому це може зашкодити її оточенню.

— Існує цілий науковий напрямок, — казала я, — відповідно до якого батьки не повинні критикувати дітей. Навпаки, вони повинні підбадьорювати їх. Розумієте, люди спроможні на те, що очікують від них інші люди. А коли ви критикуєте, це означає, що ви очікуєте невдачу.

— У тому і клопіт, — відповідала вона. — Ти ніколи не була спроможною. Занадто лінива, щоб чогось досягнути. Лінива, щоб бути спроможною на те, що від тебе очікують.

— Час їсти, — радісно проголошує тітонька Ан-мей, виносячи паруючу каструлю з щойно зліпленими вонтонами.

Стіл завалено наїдками, поданими по-шведському, саме так, як це робилось на бенкетах у Ґуйліні. Мій батько порпається у шоу мені 5, який принесено у величезній алюмінієвій пательні, обкладений пластиковими пакетиками із соєвим соусом. Тітонька Ан-мей напевне придбала його в магазині. Чудово пахне суп з вонтонами, на його поверхні плавають ніжні пагони коріандру. Спочатку мене приваблює велике блюдо, повне чазевей, солодкої підсмаженої на вогні свинини, нарізаної тоненькими шматочками завбільшки з монетку, а потім різноманіття крихітних смаколиків, як я їх називаю, — виробів з добре розкатаного тіста, начинених свининою, яловичиною, дрібними креветками і ще якимось фаршем, про який матінка звичайно говорила, що він містить "поживні речі".

Тут застілля не є демонстрацією добрих манер. Складається враження, що до сьогодні всі присутні голодували. Вони пхають їжу до рота, скільки тримається на виделці, наколюють один шматок м'яса за іншим. Вони не схожі на тих паній з Ґуйліня, котрі, як я це собі завжди уявляла, смакували їжу з витонченою делікатністю.

А потім, так само швидко, як починали, чоловіки підводяться і залишають стіл. Начебто за сигналом, жінки підбирають останні

найсмачніші шматочки, потім виносять тарілки і миски на кухню і вкидають їх у раковину. Жінки по черзі, старанно, як перед операцією, миють руки. Хто заснував цей ритуал? Я також кладу свою тарілку до раковини і мию руки. Розмовляючи про поїздку Джонґів до Китаю, жінки прямують до кімнати в глибині квартири. Ми проходимо через кімнату, що колись слугувала спальнею для чотирьох синів Гсу. Їхні двох'ярусні ліжка з обшарпаними складними драбинками і досі тут. Дядьки — члени Клубу веселощів і удачі вже сидять за столом для гри в карти. Дядько Джордж здає карти, швидко, начебто вчився цьому в казино. Мій батько пригощає присутніх сигаретами "пел мел", одна вже стирчить з його рота.

Потім ми заходимо в кімнату, де колись жили три дочки Гсу. Малими ми всі були подругами. Тепер вони повиростали і повиходили заміж, а я знову гратиму в їхній кімнаті. Окрім запаху камфори, нічого не змінилося — таке відчуття, начебто скоро прийдуть Роза, Рут і Дженіс і попадають на свої однаковісінькі ліжка. Білі шенильні покривала на них такі зношені, що вже напівпрозорі. Ми з Розою мали звичку, обговорюючи наші проблеми з хлопцями, висмикувати з них вузлики. Нічого не змінилося, тільки тепер посеред кімнати стоїть стіл для гри в ма-джонґ кольору червоного дерева. А поруч з ним торшер, довга чорна жердина, до якої прикріплені три, схожі на широке фікусне листя, овальні лампи.

Ніхто не каже мені: "Сідай тут, тут сиділа твоя матір". Але я сама можу знайти це місце, ще до того, як усі посідали. Найближчий до дверей стілець оповитий порожнечею. Проте насправді це відчуття ніяк не пов'язане із цим стільцем. Це її місце за столом. Ніхто нічого мені не казав, але я розумію, що за столом вона сиділа на стороні Сходу.

Все починається саме на Сході, якось сказала мені матінка, звідти приходить сонце, звідти віють вітри.

Тітонька Ан-мей, яка сидить ліворуч від мене, висипає кісточки на зелену повстяну поверхню столу, потім звертається до мене:

— Зараз перемішаємо кісточки.

Ми покрутили їх по колу. Вони приємно клацали, коли стукалися одна об одну.

— Ти виграєш так само, як твоя матір? — питається тітонька Лін, яка сидить напроти мене. Вона не усміхається.

— Коли я вчилася в коледжі, я трошки грала з моїми друзями-євреями.

— Пхе! Єврейський ма-джонґ, — каже вона з відразою. — Це різні речі.

Саме так казала матінка, хоча ніколи не пояснювала чому.

— Може, зіграєте сьогодні без мене, а я просто подивлюся, — пропоную я.

Тітонька Лін роздратована, начебто я мала дитина:

— Але ж як ми гратимемо лише втрьох? Як стіл без однієї ніжки — як він стоятиме? Коли помер чоловік тітоньки Інґ, вона запросила свого брата. Тебе запросив твій батько. Тож нема про що говорити.

— Яка різниця між єврейським і китайським ма-джонґом? — якось поцікавилася я у матінки. З її відповіді я так і не зрозуміла, чи то сама гра чимось відрізнялася, чи лише її ставлення до євреїв і китайців.

— Зовсім інший спосіб гри, — повчальним тоном відповіла вона англійською. — В єврейському ма-джонґу стежать лише за своїми кісточками, грають лише очима.

Потім вона перейшла на китайську:

— У китайському ма-джонгу грати потрібно з головою, дуже винахідливо. Мусиш також стежити за тим, хто що викидає, і пам'ятати це. А коли ніхто не вміє грати добре, тоді гра перетворюється на єврейський ма-джонґ. Навіщо грати? Якщо не існує стратегії. Просто стежиш за помилками гравців.

Через такі пояснення я подумала, що ми з матінкою розмовляємо різними мовами, як насправді і було. Я говорила до неї англійською, вона відповідала китайською.

— Тож яка різниця між єврейським і китайським ма-джонґом? — питаюся у тітоньки Лін.

— Ай-ай-ай, — вигукує вона, начебто сварить мене. — Чи твоя матір тебе нічому не навчила?

Тітонька Їнґ поплескує мене по коліну.

— Ти ж розумна дівчина. Дивись на нас і роби те саме. Допоможи нам зібрати кісточки і скласти чотири стіни.

Я повторюю за тітонькою Їнґ, але спостерігаю переважно за тітонькою Лін. Вона найпрудкіша, тож я встигаю за рештою, після того як подивлюся, що вона робить першою. Тітонька Їнґ кидає кубики, і мені кажуть, що тітонька Лін стає Східним вітром. Я стаю Північним вітром, тобто останнім гравцем. Тітонька Їнґ стає Південним вітром, а тітонька Ан-мей — Західним. Потім ми починаємо брати кісточки, кидати кубики, відрахувувати відповідну кількість кісточок, розбираючи стіну. Я упорядковую свої кісточки, послідовність бамбуків і символів, пари з кольоровими номерами, непарні кісточки, які ні до чого не пасують.

— Твоя мати була найкращою, грала як профі, — каже тітонька Ан-мей, повільно сортуючи свої таблички, уважно розглядаючи кожну.

Тепер ми починаємо грати, дивимось на кісточки в руках, скидаємо одні, беремо інші, все робимо у спокійному, приємному темпі. Тітоньки — члени Клубу веселощів і удачі починають розмовляти, але не слухають одна одну по-справжньому. Вони говорять своєю особливою мовою, наполовину на ламаній англійській, наполовину на їхньому китайському діалекті. Тітонька Їнґ каже, що на якійсь авеню купила за півціни пряжу. Тітонька Ан-мей вихваляється светром, що вона його була зв'язала для нової дитинки своєї дочки. — Вона вирішила, що він магазинний, — гордо каже вона.

Тітонька Лін розповідає, як вона розсердилася на продавщицю в магазині, яка відмовлялася прийняти назад спідницю з несправною змійкою. — Я вийшла з себе, — вона і досі роздратована, — розгнівалась на смерть.

— Але, Ліндо, ти все ще з нами. Ти не померла, — піддражнює її тітонька Їнґ, а тоді, поки вона сміється, тітонька Лін каже: "Панґ!" і "Маджонґ!", а потім відкриває свої кісточки, і тепер вже вона сміється над тітонькою Їнґ, підраховуючи свої очки. Ми знову починаємо перемішувати кісточки, і настає тиша. Я починаю нудьгувати, і мене тягне на сон.

— Хочу вам щось розповісти, — голосно каже тітонька Їнґ, і всі здригаються. Тітонька Їнґ завжди була тітонькою-дивачкою, не від світу цього. Моя матінка часто казала: "Слухати тітоньку Їнґ неважко. Її важко розуміти".

— Минулими вихідними поліція заарештувала сина місіс Емерсон, — каже тітонька Їнґ так, начебто гордиться, що першою розповіла таку визначну новину. — Місіс Чан розповіла мені в церкві. У нього в машині виявилися зайві телевізори.

Тітонька Лін швиденько каже: "Ай-ай-ай, місіс Чан така добра пані", маючи на думці, що місіс Чан не заслуговує на такого жахливого сина. Але зараз я бачу, що це також сказано для тітоньки Ан-мей, чийого молодшого сина також заарештували два роки тому за продаж крадених автомобільних радіол. Тітонька Ан-мей старанно протирає кісточку перед тим, як скинути її. Вона виглядає ображеною.

— В Китаї тепер усі мають телевізори, — змінює тему тітонька Лін. — Всі наші тамтешні родичі мають телевізори — і то не чорно-білі, а кольорові і з дистанційним керуванням! У них все є. Тож коли ми питали їх, що їм привезти, вони казали, що нічого не потребують, досить уже того, що ми їдемо їх провідати. Проте ми все одно купили їм різні речі, відео і плейєр Хоні для дітей. Вони казали: "Ні, не потрібно", але, гадаю, їм це сподобалося.

Бідна тітонька Ан-мей ще сильніше протирає свої кісточки. Я згадую, як моя матінка розповідала мені про поїздку Гсу до Китаю три роки тому. Тітонька Ан-мей зібрала дві тисячі доларів, щоб витратити їх на сім'ю свого брата. Вона показувала моїй матінці свої важкі валізи. Одна була набита солодощами See's Nuts & Chews, M & M's, горіхами кеш'ю в карамелі, розчинним гарячим шоколадом з крихітними зефіринками. Матінка казала, що в другій валізі був найбезглуздіший одяг, який тільки можна було придбати, весь новий: яскравий пляжний одяг, бейсбольні кашкети, бавовняні штани з еластичними поясами, пілотські куртки, бавовняні спортивні фуфайки з символікою стенфордського університету, короткі товсті шкарпетки.

Моя матінка казала їй: "Кому потрібен цей непотріб? Їм просто потрібні гроші". Але тітонька Ан-мей сказала, що сім'я її брата така бідна, а вони, у порівнянні з ними, такі багаті. Тож вона знехтувала порадою моєї матінки і повезла до Китаю свої важкі сумки і дві тисячі доларів. І коли вони нарешті дісталися до Ханчжоу, там на неї чекала вся сім'я, яка приїхала з Нінбо. Там був не лише братик тітоньки Ан-мей, але також зведені брати і сестри його дружини, і якась далека кузина, і чоловік цієї кузини, і дядько цього чоловіка. Всі вони привезли своїх тещ

і свекрух, і дітей, і навіть сільських друзів, тих, у кого не було закордонних родичів похвалитися.

Як розповідала моя матінка:

— Перед поїздкою до Китаю тітонька Ан-мей плакала, гадаючи, що вона зробить свого брата дуже багатим за комуністичними стандартами і щасливим. Проте коли вона повернулася додому, вона плакалась мені, що кожен отримав те, що бажав, лише вона залишилась з порожніми руками.

Підозри моєї матінки справдилися. Ніхто не потребував тих спортивних фуфайок, тих нікудишніх речей. Солодощі зникли, як випарувалися. І коли валізи спорожніли, родичі запитали, а що ж іще привезли Гсу.

З тітоньки Ан-мей і дядька Джорджа витрусили не лише телевізори і холодильники на дві тисячі доларів, але й ночівлю для двадцяти семи осіб в готелі "Біля Озера", бенкет на трьох столах в ресторані, що обслуговував багатих іноземців, по три спеціальних подарунки для кожного родича і, нарешті, позичку в п'ять тисяч юанів в іноземній валюті для так званого дядька тієї далекої кузини, котрий хотів придбати мотоцикла, але потім назавжди зник з грошима. Коли наступного дня потяг рушив з Ханчжоу, Гсу зрозуміли, що їхні статки схудли десь на дев'ять тисяч доларів. За декілька місяців, після надихаючої різдвяної проповіді в Першій китайській баптистській церкві, тітонька Ан-мей спробувала відшкодувати свої втрати, кажучи, що воістину благословенний не той хто бере, а той хто дає, і моя матінка погодилася — її давнішня подруга отримала благословення на ще декілька життів.

Слухаючи тепер тітоньку Лін, яка похвалялася чеснотами своїх китайських родичів, я ясно розумію, що тітонька Лін не помічає страждання тітоньки Ан-мей. Що це, негідна поведінка, чи моя матінка

ніколи і нікому, окрім мене, не розповідала цю ганебну історію про зажерливих родичів тітоньки Ан-мей?

— І що, Джінґ-мей, ти десь навчаєшся? — питається тітонька Лін.

— Вона тепер Джун. Вони тепер називаються по-американськи, — каже тітонька Їнґ.

— Ні, ви назвали мене правильно, — погоджуюсь я і не кривлю душею. Серед народжених в Америці китайців стає навіть модно користуватися своїми китайськими іменами.

— Але я вже не студентка, — кажу я. — Вже більш ніж десять років як покинула навчання.

Від здивування брови у тітоньки Лін піднімаються.

— Може, мені йшлося про чиюсь іншу доньку, — каже вона, але я напевне знаю, що вона нещира. Я розумію, що, можливо, моя матінка казала їй, що я збираюся довчитися, щоб отримати диплом, тому що колись недавно, може, з півроку тому, ми знову сперечалися про мене, про те, що я невдаха, "недоучка", про те, щоб я повернулася до навчання і закінчила курс.

І знову я говорила те, що хотіла почути від мене матінка:

— Маєш рацію. Я займуся цим.

Мені завжди здавалося, що нас об'єднувало невисловлене розуміння щодо цих речей — що насправді вона не вважала мене невдахою, а я була щирою, що намагатимуся більше поважати її погляди. Але, слухаючи зараз тітоньку Лін, я знову згадала — насправді ми з матінкою ніколи по-справжньому не розуміли одна одну. Ми витлумачували значення сказаного одна одній і схоже, я чула менше, аніж було

сказано, в той час як матінка чула більше. Безумовно, вона казала тітоньці Лін, що я збираюся повернутися вчитися, щоб отримати докторський диплом.

Тітонька Лін і моя матінка були одночасно найліпшими подругами і хитрими ворогами, що все життя порівнювали своїх дітей. Я була на місяць старша Веверлі Джонґ, геніальної дочки тітоньки Лін. Від самого народження наші матері порівнювали складки в наших пупках, пропорційність форми мочок вух, швидкість, з якою загоювалися наші подряпані коліна, густоту та темноту волосся, кількість пар зношуваного щорічно взуття, а пізніше, наскільки вдало Веверлі грає в шахи, скільки нагород вона дістала минулого місяця, у скількох газетах згадали її ім'я, у скількох містах вона побувала.

Я знаю, що матінці було не до шмиги слухати тітоньку Лін, коли та розповідала про Веверлі, якщо вона сама не мала нічого розповісти у відповідь. Попервах матінка намагалася розвинути якийсь прихований у мені талант. Вона прибирала у пенсіонерки, колишньої вчительки гри на піаніно, поверхом нижче нас, а та, навзамін, давала уроки і вільно пускала мене до інструмента. Коли з'ясувалося, що з мене не вийде ані концертна піаністка, ані навіть акомпаніатор для дитячого хору в церкві, вона нарешті знайшла пояснення, що я належу до людей, у кого талант розквітає пізніше, як у Ейнштейна, якого всі вважали розумово відсталим, допоки він винайшов бомбу.

Цю партію ма-джонґу виграла тітонька Їнґ, тож ми підраховуємо очки і починаємо спочатку.

— Чули, Ліна переїхала до Вудсайда? — питає тітонька Їнґ з неприхованою гордістю, дивлячись на кісточки і звертаючись ні до кого особисто. Посмішка швиденько зникає з її обличчя, вона намагається бути скромнішою. — Зрозуміло, у них не найкращий там будинок, не коштує мільйон доларів, зовсім ні. Проте це добре вкладення грошей. Краще, аніж винаймати приміщення. Краще, ніж коли тебе одним мізинцем можуть викинути на вулицю.

Тепер я знаю, що дочка тітоньки Їнґ, Ліна, розповіла їй, що мене виселили з квартири на Російському Пагорбі 6. Хоча з Ліною я і досі приятелюю, ми пильнуємо, щоб не сказати зайвого. Хоч як мало ми розповідаємо одна одній, наші слова часто повертаються зовсім у іншому вигляді. Триває давня гра в зіпсований телефон.

— Вже пізно, — кажу я, після завершення чергової партії. Я починаю підводитися, проте тітонька Лін штовхає мене назад у крісло.

— Сиди, сиди. Ще трохи поговоримо, цікаво, як ти живеш, — каже вона. — Давно тебе не бачили.

Я розумію, що її протест, це жест ввічливості з боку тітоньок — членів Клубу веселощів і удачі — насправді, вони не проти, щоб я йшла, коли мені потрібно.

— Дякую, дякую, тепер мені вже правда час іти, — кажу я, зрадівши, що згадала, як витримати ритуал.

— Але ти мусиш залишитися! Ми маємо передати тобі щось важливе, від твоєї матері, — як завжди, занадто гучно виголошує тітонька Їнґ. Решта почувається незручно, начебто не так вони хотіли повідомити мені цю неприємну новину.

Я сідаю. Тітонька Ан-Мей хутко виходить з кімнати і повертається з мискою арахісу, потім тихенько причиняє двері. Усі замовкли, начебто не знають, з чого почати. Нарешті тітонька Їнґ починає.

— Гадаю, що твоя матір померла, думаючи про важливу річ, — каже вона ламаною англійською. Потім, говорячи спокійно, неголосно, вона переходить на китайську.

— Твоя матір була дуже сильною людиною, доброю матір'ю. Вона дуже любила тебе, більше за життя. Саме тому ти можеш зрозуміти,

чому така матір ніколи не могла забути про інших своїх доньок. Вона знала, що вони живі, і хотіла розшукати їх у Китаї.

Ті немовлята в Ґуйліні, подумала я. Я не була однією з тих малят. Ті малята в хустці за її плечима. Інші її дочки. І тепер я почувалася, начебто була в Ґуйліні під час бомбардування і могла розгледіти тих малят, вони лежали при дорозі, витягнувши свої великі пальчики з ротиків, і пронизливо кричали, вимагаючи, щоб їх забрали. Хтось підібрав їх. Вони в безпеці. А моя матінка назавжди покинула мене і повернулася до Китаю, до цих немовлят. Я ледве чула, що там говорить тітонька Їнґ.

— Вона багато років розшукувала їх, писала скрізь листи, — каже тітонька Їнґ. — Минулого року їй повідомили адресу. Вона якраз збиралася розповісти про це твоєму батькові. Ай-ай-ай, як шкода. Чекати все життя.

Тітонька Ан-Мей схвильовано перебиває мене:

— Тож твої тітоньки і я разом з ними, ми написали на цю адресу, — каже вона. — Ми написали, що певна особа, твоя матінка, хоче зустрітися з певними особами. І звідти прийшов лист у відповідь. Джінґ-мей, це твої сестри.

Мої сестри, повторюю я собі, вперше вимовляючи ці два слова.

Тітонька Ан-Мей простягає аркуш паперу товщиною, як обгортковий папір. Я бачу написані синьою авторучкою ідеально рівні рядки китайських ієрогліфів. Одне слово розмазане. Від сльози? Тремтячими руками я беру листа, дивуючись, як добре мої сестри читають і пишуть китайською.

Тітоньки усміхаються до мене так, начебто я помирала, але щойно дивом воскресла. Тітонька Їнґ подає мені інший конверт. У ньому чек,

виписаний на Джун Ву, на тисячу двісті доларів. Я не можу цьому повірити.

— Мої сестри прислали мені гроші? — питаю я.

— Ні, ні, — удавано сердито каже тітонька Лін. — Щороку ми відкладаємо гроші, що вигравали в ма-джонґ для гучного бенкету у вишуканому ресторані. Частіш за всіх вигравала твоя матір, отож це переважно її гроші. Ми додали зовсім трохи, тож ти можеш дістатися Гонконга, там сісти на потяг до Шанхая побачитися зі своїми сестрами. До того ж ми вже занадто товсті, такі жирні, — на підтвердження своїх слів вона ляскає себе по животі.

— Побачитися з моїми сестрами, — ціпенію я. В мені все тремтить від такої перспективи, я намагаюсь уявити, що на мене чекає. І я збентежена цією неправдою про бенкет наприкінці року, що її мені сказали тітоньки, щоб приховати свою великодушність. Я плачу, схлипуючи і сміючись одночасно, бачачи їхню відданість моїй матінці, проте не розуміючи цього.

— Ти повинна зустрітися зі своїми сестрами і розповісти їм про те, як померла твоя матір — каже тітонька Їнґ. — Але найважливіше це те, що ти повинна розповісти їм, як вона жила. Тепер вони повинні дізнатися про матір, якої вони не знали.

— Побачитися з моїми сестрами, розповісти їм про матінку, — киваю я. — Що я їм скажу? Що я можу розповісти їм про мою матінку? Я нічого не знаю. Вона була мені матір'ю.

Тітоньки дивляться на мене так, начебто я прямо на їхніх очах божеволію.

— Не знаєш своєї власної матері? — з недовірою каже тітонька Ан-Мей. — Як ти можеш так казати? Ти з нею однієї плоті!

— Розкажеш їм про свою сім'ю, те, як ви тут жили. Як вона досягла успіху, — пропонує тітонька Лін.

— Розкажеш їм те, що вона тобі розповідала, чому вчила, що ти знаєш про її думки, які

стали твоїми думками, — каже тітонька Їнґ. — Твоя мати дуже кмітлива жінка.

Кожна з тітоньок відчайдушно згадує, що має бути передано, і лунає хор "Скажи їм,

скажи їм".

— Про її доброту.

— Про її кмітливість.

— Про її обов'язковість щодо сім'ї.

— Про її надії, про те, що було для неї важливим.

— Про ті чудові страви, що вона готувала.

— Подумайте тільки, донька, яка не знає власної матері!

І тоді я розумію. Вони злякались. В мені вони бачать власних дочок, так само необізнаних, так само байдужих до усіх тих ідеалів і надій, що вони їх привезли до Америки. Вони бачать своїх дочок, які дратуються, коли їхні матері розмовляють китайською, які нудяться, коли вони намагаються щось пояснити їм своєю каліченою англійською. Вони бачать, що веселощі й удача для їхніх дочок означає щось зовсім інше, що для їхніх зашкарублих, народжених в Америці дочок

словосполучення "веселощі і удача" нічого не означає, просто не існує. Вони бачать своїх дочок, що носять їхніх онуків, які народяться без об'єднуючої покоління надії.

— Я про все їм розповім, — кажу я щиро, а тітоньки дивляться на мене з сумнівом.

— Я все про неї згадаю і розповім їм, — кажу я впевненіше. І поступово, одна за одною, вони усміхаються і поплескують мене по руці. Вони все ще виглядають стурбованими, начебто втратили душевну рівновагу. Проте, також видно, вони мають надію, що мої слова, справдяться. Що ще вони можуть попрохати? Що ще я можу пообіцяти?

Вони знову починають їсти розварений арахіс, розмовляючи між собою. Вони перетворилися на молодих дівчат, які згадують про добрі минулі часи і про прийдешні, які ще не настали. Брат з Нінбо, який змусить сестру розплакатись від щастя, коли поверне їй дев'ять тисяч доларів, ще й з відсотками. Молодший син, чиї справи з ремонтом приймачів і телевізорів підуть так добре, що він пересилатиме зайві гроші до Китаю. Дочка, чиї малята можуть плавати, як риби в розкішному басейні на Вудсайді. Такі добрі історії. Найкращі. Вони найщасливіші.

А я сиджу на місці моєї матінки за столом для гри в ма-джонг, на Сході, там, звідки все починається.

(c) Ami Tan. The Joy Luck Club, 1989.

(c) Сергій Снігур, 2005, переклад.

Примітки:

1 Амі Тан народилась 19 лютого 1952 року в Окленді, штат Каліфорнія, США. Вивчала англійську і мовознавство в університеті Сан-Хосе (диплом магістра гуманітарних наук, 1974) і в університеті Берклі, штат Каліфорнія. 1987 року, разом зі своєю матір'ю-емігранткою, вона відвідала Китай. Там Тан вперше зустрілась з двома єдинокровними сестрами. Враження від подорожі та зустрічі частково використані в її першій повісті, Клуб веселощів і удачі (The Joy Luck Club (1989); екранізовано Вейн Вонґом, американцем азійського походження в 1993 році). 1989 року цю книжку нагородили Національною книжковою премією і книжковою премією газети "Лос-Анджелес таймз".

На створення другого роману, Дружина Бога Кухні (The Kitchen God's Wife (1991), її надихнула історія життя матері. В ньому йдеться про китаянку-матір, яка не може пристосуватися до американського способу життя, та її стосунки зі своєю цілком замериканізованою донькою. Потім Тен написала роман Сто таємних почуттів (The Hundred Secret Senses (1995), про американку, яка поступово вчиться цінувати свою єдинокровну сестру-китаянку і її знання, і два оповідання для дітей, Пані з Місяця (The Moon Lady (1992) і Китайська сіамська кішка (The Chinese Siamese Cat (1994). (Тут і далі примітки перекладача.)

Перекладено за виданням: Ami Tan. The Joy Luck Club. / The Granta Book of American Short Story, Granta Books, London, 1992. — Pp. 599-618.

2 Haba-haba — вперед, швидко (американський армійський сленг).

3 Обов'язкові під час гри в ма-джонґ повідомлення про наявність у гравця певної комбінації табличок.

4 Галушки, фаршировані присмаченим спеціями свинячим фаршем, подаються в супі.

5 Китайсько-американська страва з грибів, м'яса, креветок тощо, які подаються з підсмаженою локшиною.

6 Район в Сан Франциско, поруч з Чайнатауном, місце проживання китайців.